

1921-1996

Белорусскому государственному университету 75 лет

УДК 539.1

А.А.БОГУШ

АБ РОЛІ БЕЛДЗЯРЖУНІВЕРСІТЭТА Ў РАЗВІЦЦІ ФІЗІЧНАЙ НАВУКІ І АДУКАЦЫІ НА БЕЛАРУСІ

Brief outline of progress in educational and scientific activities at the Physical Department of the Belarussian State University since its foundation is given. Particular attention is centered on advances in physics achieved due to the contribution made by the University graduates. The work is dedicated to the 75th anniversary of the Belarussian State University.

Уводзіны. Навуку робяць людзі. Яны вызначаюць і распрацоўваюць навукова-даследчую тэматыку, праводзяць эксперыментальныя і тэарэтычныя даследаванні, забяспечваюць няспыннасць, пераемнасць і эфектыўнасць навукова-даследчага працэсу. На падрыхтоўку сучаснага вучонага-даследчыка патрэбны доўгія гады сістэматычнага абучэння, накіраваныя не толькі на глыбокае засваенне ўжо назапашаных ведаў, але і на прывіццё навыкаў самастойнай навукова-даследчай працы, на авалоданне метадамі і сродкамі даследавання. Пры гэтым асаблівае, першараднае значэнне мае сам факт наяўнасці дастаткова шырокага кантынгенту прэтэндэнтаў у навуку, таленавітай моладзі, здольнай і гатовай прафесійна займацца навукова-даследчай дзейнасцю. Ад гэтага ў канчатковым выніку і залежыць поспех усёй справы.

Наша беларуская зямля аказалася надзвычай ураджайнай на таленавітых сыноў, у тым ліку і на буйных вучоных-фізікаў. Гэта, у першую чаргу, класікі фізічнай навукі Г.Мінкоўскі і А.І.Садоўскі, Нобелеўскія лаўрэаты Л.Ш.Глэшаў (Глухоўскі) і Л.Р.Прыгожын, акадэмікі Ж.І.Алфёраў, Л.А.Арцымовіч, А.І.Ахіезер, В.І.Гальданскі, Я.Б.Зельдовіч, Н.Кемер, Л.І.Мандэльштам, А.Б.Мірдал, З.Урублеўскі, Я.С.Фрадкін (гл. [1]).

Хаця ўсе названыя вучоныя-фізікі звязаны з беларускай зямлёй толькі месцам свайго нараджэння або паходжаннем і фарміраванне іх як буйных вучоных-даследчыкаў, актыўная творчая дзейнасць у галіне фізічнай навукі, прызнанне іх поспехаў і дасягненняў навуковай грамадскасцю прайшлі за межамі нашай рэспублікі, мы, безумоўна, павінны ведаць гэтыя імёны і маем падставы ганарыцца такімі славутымі землякамі.

Сёння нічога нечаканага і здзіўляючага няма ў тым, што, калі на Беларусі склаліся адпаведныя спрыяльныя ўмовы, тут была створана наладжаная на высокім навуковым узроўні сістэма ўніверсітэцкай фізіка-матэматычнай адукацыі, расцвіла фізічная навука, выраслі свае выдатныя беларускія вучоныя-фізікі.

У выніку наша невялікая краіна, у якой сістэматычныя шырокамаштабныя навуковыя даследаванні па сучаснай фізіцы пачалі разгортвацца зусім нядаўна, усяго 40 гадоў таму назад, здолела заваяваць высокае і пачэснае месца (дзесьці ў сярэдзіне другой дзесяцікі) сярод 50 "фізічных" дзяржаў нашай планеты. (У гэтым няцяжка пераканацца непасрэдна, калі прааналізаваць, напрыклад, размеркаванне па краінам 1250 вучоных-фізікаў свету, звесткі аб якіх былі прыведзены ў вядомым біяграфічным даведніку 1983 года [1]).

У сучаснай гісторыі развіцця вышэйшай адукацыі і навуковых даследаванняў па фізіцы на Беларусі можна вызначыць, зразумела, дастаткова ўмоўна тры асноўныя этапы [2].

Пераходзячы да канкрэтнай, па неабходнасці вельмі кароткай характарыстыкі гэтых этапаў, мы засяродзім сваю ўвагу галоўным чынам толькі на двух установах рэспублікі — Беларускім дзяржаўным універсітэце (яго фізічным факультэце) і Акадэміі навук Беларусі (перш за ўсё на Інстытуце фізікі), на іх справах і людзях. Такі агляд, безумоўна, нельга лічыць поўным і вычарпальным.

Першы этап (1922–1937 гг.). Станаўленне вышэйшай (універсітэцкай) фізіка-матэматычнай адукацыі. Семдзесяць пяць гадоў таму (1921 г.) у Мінску быў ад-

крыты Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Ужо праз год, у 1922 г., у складзе яго педагогічнага факультэта было створана фізіка-матэматычнае аддзяленне. Гэтым, па сутнасці, і быў пакладзены пачатак станаўлення сістэматычнай вышэйшай універсітэцкай адукацыі ў галіне фізіка-матэматычных навук у нашай рэспубліцы.

У 1932 г. гэтае аддзяленне было пераўтворана ў самастойны фізіка-матэматычны факультэт БДУ. На факультэце былі арганізаваны першыя фізічныя кабінеты і вучэбныя лабараторыі, створана кафедра фізікі, на якой працавалі прафесар Я.К.Успенскі, дацэнт Я.В.Снятоў, асістэнты І.Р.Некрашэвіч, І.П.Шапіра і іншыя — усяго 11 чалавек.

Першымі выкладчыкамі фізікі ў БДУ сталі былыя настаўнікі мясцовых сярэдніх навучальных устаноў, сярод іх Я.В.Снятоў і Я.К.Успенскі — выпускнікі Маскоўскага ўніверсітэта. Я.В.Снятоў перайшоў на работу ў Белдзяржуніверсітэт у самым пачатку дзейнасці аддзялення. Ім былі падрыхтаваны і ўпершыню выдадзены на беларускай мове работы "Курс радыётэхнікі" (1933 г.) і "Тэлебачанне і тэлефатаграфія" (1934 г.). Ён вывучаў паглынанне короткіх і ультракороткіх радыёхвальняў у вадкіх калоідна-дысперсных асяроддзях. Я.К.Успенскі выкладаў фізіку ў гімназіі і палітэхнікуме Бабруйска. Працаваў у БДУ з 1923 г., з 1929 г. ён — дэкан фізіка-матэматычнага аддзялення педфака, а затым фізіка-матэматычнага факультэта БДУ. Праводзіў навуковыя даследаванні па квантавай механіцы і фізіцы атамных ядраў. З 1936 г. Я.К.Успенскі — прафесар, загадчык кафедры фізікі Гомельскага педінстытута.

На фоне адсутнасці ўласных беларускіх навуковых кадраў і прафесарска-выкладчыцкага персаналу вышэйшай кваліфікацыі значнай падзеяй у гэты перыяд было запрашэнне на працу ў Беларусь буйных вучоных з іншых рэспублік і краін. Так, у 1928 г. з Германіі ў Мінск пераехаў вядомы спецыяліст у галіне матэматыкі, тэорыі адноснасці і рэлятывісцкай механікі прафесар Я.П.Громер (ураджэнец Брэста) — вучань і былы асістэнт А.Эйнштейна. Аднак ён працаваў у БДУ нядоўга (памёр у 1933 г.). З 1929 па 1937 г. у Белдзяржуніверсітэце прафесарам, а затым загадчыкам кафедры вышэйшай матэматыкі працаваў выпускнік Венскага ўніверсітэта Ц.Л.Бурстын, аўтар навуковых прац па дыферэнцыяльнай і рыманавай геаметрыі, тэорыі дыферэнцыяльных ураўненняў і алгебры, тэорыі адноснасці. За 1932–1936 гг. ён падрыхтаваў шэраг манаграфій і вучэбных дапаможнікаў, выдадзеных у Мінску на беларускай мове, у тым ліку: "Уводзіны ў рыманаву дыферэнцыяльную геаметрыю", "Фізічныя метады матэматыкі". У 1931 г. Ц.Л.Бурстын быў абраны акадэмікам БелАН. Вялікая роля ў стварэнні і абсталяванні фізічных кабінетаў і лабараторый БДУ належыць прафесару Я.Е.Сіроціну, які пераехаў з Расіі. Ён праводзіў на тэрыторыі Беларусі геамагнітныя назіранні.

У 1929–1933 гг. група першых выпускнікоў Белдзяржуніверсітэта (Л.А.Арцымовіч, Д.А.Балабаеў, І.Р.Некрашэвіч, А.Н.Сеўчанка, М.Л.Тамільчык, Ф.І.Фёдараў, І.П.Шапіра і інш.) была накіравана на вучобу ў аспірантуру па фізіцы ў вышэйшыя навучальныя ўстановы і навукова-даследчыя інстытуты Ленінграда, Масквы, Харкава, Кіева і г.д. І.Р.Некрашэвіч, Ф.І.Фёдараў, І.П.Шапіра пасляхова выканалі і абаранілі дысертацыйныя даследаванні, сталі першымі беларускімі кандыдатамі фізіка-матэматычных навук у галіне фізікі і вярнуліся на працу ў БДУ. М.Л.Тамільчык стаў выкладаць механіку ў Беларускай політэхнічным інстытуце. А.Н.Сеўчанка застаўся працаваць у Дзяржаўным аптычным інстытуце ў Ленінградзе і вярнуўся ў Мінск у пасляваенныя гады. Л.А.Арцымовіч застаўся назаўсёды ў Маскве.

13 кастрычніка 1928 г. кіраўніцтвам рэспублікі была прынята пастанова аб рэарганізацыі створанага ў 1922 г. Інстытута беларускай культуры (Інбелкульту) у Беларускай акадэмію навук (БелАН) (з 1936 г. — Акадэмія навук Беларускай ССР (АН БССР), а з 1991 г. — Акадэмія навук Беларусі (АНБ)). Акадэмія пачала сваю дзейнасць з 1 студзеня 1929 г.

Яшчэ ў структуры Інбелкульту ў 1926 г. была створана кафедра фізікі. З 1929 г. яе загадчыкам працаваў прафесар БДУ Я.Е.Сіроцін. У 1931 г. на базе гэтай кафедры і аддзялення энергетыкі Інстытута прамысловасці Беларусі быў арганізаваны Фізіка-тэхнічны інстытут Беларускай Акадэміі навук (ФТІ БелАН); з 1933 па 1936 г. — Фізіка-матэматычны інстытут БелАН. Дырэктарам інстытута быў прызначаны Ц.Л.Бурстын, вядучым навуковым супрацоўнікам — Я.П.Громер, вучоным сакратаром — І.Р.Некрашэвіч (з 1932 г. — М.Д.Каўцэвіч). У 1932 г. у складзе інстытута былі створаны лабараторыі электрамагнітных ваганняў (заг. Я.В.Снятоў), электратэхнікі (заг. М.Д.Каўцэвіч), геофізікі (заг. А.І.Кайгародаў), металафізікі і рэнтгенаструктурнага аналізу (заг. І.П.Шапіра). Аднак агульная колькасць навуковых супрацоўнікаў у ФТІ (ФМІ) БелАН была невялікая: у 1933 г. — 10, 1934 г. — 13, 1935 г. — 20 чалавек. Пры інстытуце выдаваўся навуковы часопіс "Зборнік прац Фізіка-матэматычнага інстытута" (з 1936 г. — "Труды Физико-технического института"). Працавала аспірантура БелАН, у якой пачыналі сваю вучобу І.Р.Некрашэвіч, Ф.І.Фёдараў і іншыя беларускія фізікі.

У перыяд з 1929 па 1935 г. у рэспубліцы былі праведзены ўсебеларускія фізіка-матэматычныя канферэнцыі (1925, 1929, 1934 гг.), канферэнцыя па фізіцы стратасферы (1934г.) і фізіцы металаў (1935 г.).

Беларускія фізікі панеслі цяжкія страты ў 1937–1938 гг. Былі рэпрэсіраваны Ц.Л.Бурстын, Я.К.Успенскі, М.Л. Півавараў (фізік-тэхнік, навуковы супрацоўнік ФТІ БелАН, а затым у 1937–1938 гг. — Народны камісар асветы БССР), М.Д.Каўцэвіч, М.Л. Тамільчык і іншыя.

У 1938 г. Фізіка-тэхнічны інстытут АН БССР быў зачынены "як неапраўдаўшы сябе".

Другі этап (1937–1955 гг.). Разгортванне пачатковых навуковых даследаванняў па фізіцы. Пачатак другога, прамежкавага і не вельмі багатага на значныя падзеі этапу ў гісторыі развіцця фізікі на Беларусі звязаны з істотнымі пераўтварэннямі на фізіка-матэматычным факультэце Белдзяржуніверсітэта. У 1937–1938 гг. тут былі створаны першыя чатыры спецыялізаваныя кафедры фізічнага профілю: кафедра агульнай фізікі (заг. І.Р.Некрашэвіч), тэарэтычнай фізікі (заг. Ф.І.Фёдараў), рэнтгенафізікі (заг. І.П.Шапіра) і электрамагнітных ваганняў (заг. Я.В.Сняткуў). У гэты час яны сталі цэнтрамі не толькі навукальнай і навукова-метадычнай работы, але навуковых даследаванняў па фізіцы ў Беларусі. Да навукова-даследчай дзейнасці ўсё больш актыўна сталі далучацца студэнты. На кафедрах паяўляюцца першыя аспіранты.

Што датычыць Акадэміі навук Беларускай ССР, то па стану на 1940 г. у яе складзе не было ніводнага інстытута і нават самастойнай навукова-даследчай лабараторыі, якія б займаліся праблемамі фізікі або матэматыкі.

За 1941–1944 гг. — гады акупацыі Савецкай Беларусі нямецка-фашысцкімі захопнікамі — усё тое, што па крупінках збіралася і стваралася ў Беларускім дзяржаўным універсітэце і Акадэміі навук Беларускай ССР, было разграблена ці разбурана. Былі спалены карпусы акадэміі і універсітэта, знішчаны або вывезены ў Нямеччыну дастаткова салідныя на той час фонды навуковых бібліятэк, усё навукова-даследчае і навукальнае лабараторнае абсталяванне. Аднак найбольш цяжкія і неаднаўляльныя страты і ахвяры панесла насельніцтва Беларусі, у тым ліку загінула шмат таленавітай беларускай моладзі, магчыма, будучых вучоных.

Ужо ў 1943 г., калі яшчэ грымелі баі на франтах вайны, у Маскве аднавіў сваю дзейнасць Прэзідыум Акадэміі навук Беларускай ССР, а на падмаскоўнай станцыі Сходная пачаў працаваць фізіка-матэматычны факультэт Белдзяржуніверсітэта, дэканам якога быў прызначаны Ф.І.Фёдараў. У верасні 1944 г., адразу ж пасля вызвалення сталіцы Беларусі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт і Прэзідыум АН БССР вяртаюцца ў Мінск.

У цяжкія пасляваенныя гады на фізіка-матэматычным факультэце БДУ, якім да 1950 г. кіраваў Ф.І.Фёдараў, адначасова з аднаўленнем вучэбнага працэсу адразу ж разгортваюцца і навукова-даследчыя работы. У гэты час Ф.І.Фёдараў выконвае свае першыя грунтоўныя працы па тэорыі элементарных часціц і тэорыі распаўсюджвання электрамагнітных хваляў у крышталях, якія ў наступныя гады былі пакладзены ў аснову шырокіх даследаванняў па гэтай тэматыцы. У 1954 г. ён бліскуча абараняе доктарскую дысертацыю па опыты анізатропных асяроддзяў і становіцца першым доктарам фізіка-матэматычных навук, які вырас у рэспубліцы. На кафедры тэарэтычнай фізікі БДУ пад кіраўніцтвам Фёдара Іванавіча выконваюць свае даследаванні і паспяхова абараняюць кандыдацкія дысертацыі І.З.Фішар (1949 г., па тэорыі гравітацыі), які пасля стаў адным з вядучых спецыялістаў па статыстычнай тэорыі вадкасцей і падрыхтаваў у БДУ шэраг вядомых цяпер фізікаў-тэарэтыкаў, і выпускнік Віленскага ўніверсітэта Л.А.Барысаглебскі (1951г., па тэорыі бясконцамерных хвалевых ураўненняў для элементарных часціц), цяперашні прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, аўтар першага выдадзенага на Беларусі вучэбнага дапаможніка па квантавай механіцы (1981 г. — першае, 1988 г. — другое выданне).

Значныя поспехі былі дасягнуты ў развіцці электрафізікі на кафедры агульнай (эксперыментальнай) фізікі БДУ, якую 40 гадоў кіраваў І.Р. Некрашэвіч, таленавіты беларускі вучоны, выдатны настаўнік моладзі і адметны педагог; Белдзяржуніверсітэту ён аддаў амаль 60 гадоў свайго жыцця. Дарэчы, яшчэ ў 1929 г. пад кіраўніцтвам Ільі Рыгоравіча лабараторныя работы па фізіцы выконвалі А.Н.Сеўчанка і Ф.І.Фёдараў.

У Акадэміі навук Беларускай ССР у 1947 г. пасля 10-гадовага перапынку, аднавіў сваю дзейнасць Фізіка-тэхнічны інстытут. У ім адкрываецца сектар фізікі і матэматыкі (5 супрацоўнікаў, у тым ліку дацэнты БДУ І.Р.Некрашэвіч, Ф.І.Фёдараў, І.П.Шапіра). Аднак ужо ў 1949 г. гэты сектар закрываецца. На той час у Беларусі склалася яўна ненармальнае, нездавальняючае становішча ў развіцці навукова-даследчых работ па фізіцы і матэматыцы. На гэта неаднаразова звярталі ўвагу ў сваіх выступленнях І.Р.Некрашэвіч і Ф.І.Фёдараў.

У пачатку 50-х гг. кіраўніцтва рэспублікі па прапанове камісіі Акадэміі навук СССР і Прэзідыума АН БССР прымае пастановы, накіраваныя на ліквідацыю адставання ў развіцці фізіка-матэматычных і фізіка-тэхнічных навук у БССР.

Пачынаць трэба было з навуковых кадраў вышэйшай кваліфікацыі. За кароткі час (1953–1962 гг.) з Расіі былі запрошаны і пераехалі ў Беларусь 10 дактароў навук: 5 фізікаў і 5 матэматыкаў. Першымі сярод іх былі супрацоўнікі Дзяржаўнага аптычнага інстытута ў Ленінградзе, вядомыя спецыялісты ў галіне оптыкі і спектраскапіі: былы выпускнік

БДУ А.Н.Сеўчанка, выхаванец акадэміка і прэзідэнта АН СССР, ганаровага члена АН БССР (1950 г.). С.І.Вавілава і лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Б.І.Сцяпанав.

У 1953 г. яны выбіраюцца акадэмікамі АН БССР, узначальваюць фізіка-матэматычны сектар ФТІ АН БССР, які ў гэты час аднаўляе сваю работу, ствараюць і становяцца загадкамі дзвюх новых кафедраў на фізічным факультэце БДУ: фізічнай оптыкі (А.Н.Сеўчанка) і спектральнага аналізу (Б.І.Сцяпанав). Пачынаецца актыўная падрыхтоўка да новага, вырашальнага этапу ў развіцці фізічнай навукі ў нашай рэспубліцы.

Трэці этап (1955—наш час). Інтэнсіўнае і шырокамаштабнае развіццё навукова-даследчых работ па сучаснай фізіцы. 17 студзеня 1955 г. на базе фізіка-матэматычнага сектара ФТІ АН БССР быў утвораны Інстытут фізікі і матэматыкі АН БССР. Першым дырэктарам інстытута стаў А.Н.Сеўчанка. Намеснікам дырэктара па навуковай частцы быў прызначаны М.А.Барысевіч, выпускнік БДУ, які закончыў аспірантуру ў Дзяржаўным аптычным інстытуце. У 1957 г., пасля прызначэння А.Н.Сеўчанкі рэктарам Белдзяржуніверсітэта, інстытут узначаліў Барыс Іванавіч Сцяпанав, імя якога і носіць цяпер Інстытут фізікі АН Беларусі.

З 1955 г. у Беларусі пачынаецца і набірае ўсё больш высокія тэмпы і значныя маштабы інтэнсіўнае развіццё навукова-даследчых работ па фізіцы і матэматыцы. Пастаянна пашыраецца тэматыка даследаванняў па сучаснай фізіцы, ствараюцца новыя навукова-даследчыя ўстановы і іншыя арганізацыйныя структуры, кіраўнікамі якіх становяцца, як правіла, выпускнікі БДУ, былыя супрацоўнікі Інстытута фізікі і матэматыкі АН БССР (П.А.Апанасевіч, М.А.Барысевіч, Б.Б.Бойка, В.С.Буракоў, А.П.Вайтовіч, А.М.Ганчарэнка, Л.І.Кісялёўскі, У.А.Піліповіч, Ф.І.Фёдарав).

У 1959 г. Інстытут фізікі і матэматыкі быў пераўтвораны ў дзве самастойныя ўстановы: Інстытут фізікі АН БССР (ІФ АН БССР) і Інстытут матэматыкі і вылічальнай тэхнікі АН БССР. Пазней, у 1970 г. ў Магілёве было адкрыта аддзяленне Інстытута фізікі АН БССР (цяпер — Інстытут прыкладной оптыкі АНБ). У 1993 г. на базе ІФ АНБ былі арганізаваны Інстытут фізікі імя Б.І.Сцяпанова АНБ (ІФ АНБ) і Інстытут малекулярнай і атамнай фізікі АНБ (ІМАФ АНБ).

Намеснік дырэктара ІФ АН БССР М.А.Барысевіч у 1969 г. становіцца віцэ-прэзідэнтам, а затым прэзідэнтам Акадэміі навук БССР (да 1987 г.). Пазней ён быў выбраны членам-карэспандэнтам (1972 г.) і акадэмікам (1981 г.) АН СССР (РАН), членам шэрагу замежных акадэміяў навук. Адзначым, што з імем Мікалая Аляксандравіча звязаны гады росквіту АН БССР, беларускай навукі ў цэлым і фізічнай навукі ў прыватнасці.

На пасаду галоўнага вучонага сакратара Прэзідыума АН БССР вылучаюцца Л.І.Кісялёўскі (1978—1983 гг.), У.А.Піліповіч (1983—1987 гг.) і А.М.Ганчарэнка (з 1987 г. да цяперашняга часу).

Яшчэ ў 1963 г. у Акадэміі навук БССР ствараецца Аддзяленне фізіка-матэматычных навук АН БССР. Амаль на працягу 25 гадоў яго нязменным акадэмікам-сакратаром (да 1987 г.) быў Ф.І.Фёдарав. У 1986 г. гэтае аддзяленне было пераўтворана ў Аддзяленне фізікі, матэматыкі і інфарматыкі АН БССР (АФМІ АНБ). Яго акадэмікамі-сакратарамі выбіраліся Л.І.Кісялёўскі, В.С.Буракоў (які займае гэтую пасаду і сёння), намеснікамі — Б.Б.Бойка, А.М.Рубінаў, У.А.Піліповіч.

Цяпер (на пачатак 1996 г.) у склад АФМІ АНБ уваходзяць 6 навукова-даследчых устаноў фізічнага профілю [3]: 1. Інстытут фізікі імя Б.І.Сцяпанова; 2. Інстытут атамнай і малекулярнай фізікі; 3. Інстытут прыкладной оптыкі ў Магілёве; 4. Інстытут фізікі цвёрдага цела і паўправаднікоў; 5. Інстытут электронікі; 6. Аддзел аптычных праблем інфарматыкі. Сюды трэба яшчэ дадаць Доследна-канструктарскае бюро "Аксіон" пры ІФ АНБ.

Сёння ў Аддзяленні фізікі, матэматыкі і інфарматыкі Акадэміі навук Беларусі працуюць 14 акадэмікаў і 23 члены-карэспандэнты АНБ, 116 дактароў і 520 кандыдатаў навук. Істотны навуковы патэнцыял у галіне фізікі сфарміраваўся таксама ў іншых навукова-даследчых установах АНБ.

Большасць з маладых кадраў, якія зараз працуюць у фізічных інстытутах акадэміі — выхаванцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, яго фізіка-матэматычнага, а з 1958 г. — фізічнага факультэта. Новыя, высокія запатрабаванні да выпускнікоў БДУ выклікалі радыкальныя змены і ў самім універсітэце. Пашыралася сетка спецыялізаваных кафедраў фізічнага профілю, рэзка павялічылася колькасць спецыялізацый, па якіх ішла падрыхтоўка студэнтаў, усё больш значнае месца ў навучальным працэсе займалі прыцягненне і непасрэдны ўдзел студэнтаў у навукова-даследчай рабоце. Адначасова вельмі хутка рос колькасны і, што галоўнае, якасны склад прафесарска-выкладчыцкага персаналу [4].

Дастаткова сказаць, што сёння на фізічным факультэце БДУ функцыяніруе 12 кафедраў: агульнай фізікі (загадчык У.В.Грузінскі), тэарэтычнай фізікі (Л.М.Баркоўскі), вышэйшай матэматыкі і матэматычнай фізікі (В.М.Русак), ядзернай фізікі (В.Я.Ямны), фізічнай оптыкі (А.А.Мінько), лазернай фізікі і спектраскапіі (А.І.Камяк), біяфізікі (С.М.Чаранкевіч), фізікі паўправаднікоў (В.Ф.Стэльмах), фізікі цвёрдага цела (В.М.Анішчык), цеплафізікі (А.Р.Мартыненка), атамнай фізікі і фізічнай інфарматыкі (А.П.Клішчанка), метадыкі

выкладання фізікі і інфарматыкі (В.А.Гайсёнак). На фізічным факультэце БДУ, дзе да 1953 г. не было ніводнага фізіка — доктара навук, а сярод яго выкладчыкаў налічвалася толькі некалькі кандыдатаў навук, цяпер працуе больш за 25 дактароў навук і прафесараў, у тым ліку выпускнікі БДУ: Р.М.Барздоў, А.К.Гарбацэвіч, І.М.Гольцаў, І.Р.Гулакаў, І.М.Гуліс, М.І.Данількевіч, П.У.Жукоўскі, А.М.Зайцаў, Л.І.Камароў, А.В.Мінкевіч, А.П.Патрын, І.Д.Феранчук, А.К.Фядотаў, У.Р.Шапялёвіч, М.А.Шашко, Т.В.Шышкіна і названыя вышэй загадчыкі кафедраў, а таксама больш за 80 кандыдатаў навук.

Акрамя таго, на радыёфізічным факультэце, які вылучыўся з фізічнага ў 1976 г., на кафедрах фізікі (загадчык І.К.Даньіка), радыёфізікі (П.Д.Кухарчык), кібернэтыкі (А.С.Міхалёў), сістэмнага аналізу (У.У.Апанасовіч), інфарматыкі (С.Р.Мулярчык), фізічнай электронікі (Ф.Ф.Камароў), інтэлектуальных сістэм (А.Ф.Чарняўскі), квантавай радыёфізікі і электронікі (Я.Д.Карых) працуе 18 дактароў навук і больш за 50 кандыдатаў навук і дацэнтаў.

Вышэй ужо адзначалася тая выключная роля, якую адыграў у аднаўленні і арганізацыі вучэбнага і навукова-даследчага працэсу па фізіцы і матэматыцы ў самых цяжкіх для Белдзяржуніверсітэта пасляваенныя гады старэйшына беларускіх фізікаў Ф.І.Фёдараў, дэкан фізіка-матэматычнага факультэта БДУ з 1943 па 1950 г., першы і нязменны на працягу амаль 25 гадоў (1938–1962) загадчык кафедры тэарэтычнай фізікі. Гэтая кафедра і ў наступныя гады пад кіраўніцтвам А.Я.Левашова, Л.І.Камарова, а цяпер Л.М.Баркоўскага застаецца адной з вядучых у БДУ, у прыватнасці, па выніках навуковых даследаванняў супрацоўнікі кафедры Л.І.Камароў і І.Д.Феранчук былі адзначаны прэміяй Акадэміі навук Беларусі за 1995 г.

Пачынаючы з 1953 г., у дзейнасці факультэта актыўны, бадай, вырашальны для яго лёсу ўдзел прынялі А.Н.Сеўчанка і Б.І.Сцяпанаў, затым М.А.Барысевіч і лаўрэат дзвюх дзяржаўных прэмій СССР (1949, 1950 гг.) М.А.Ельшэвіч, які пераехаў у Мінск у 1956 г.; а таксама члены-карэспандэнты АНБ У.Г.Вафіядзі і В.Д.Ткачоў.

Вялікую ролю ў павышэнні навуковага ўзроўню вучэбнага працэсу, у пашырэнні на факультэце тэматыкі даследаванняў і спецыялізацыі адыгралі таксама акадэмікі АН БССР (АНБ) Г.П.Гурыновіч, А.К.Красін, М.В.Лыкаў, Р.І.Салаухін. Сярод тых, хто вядзе тут плённую выкладчыцкую работу, і цяпер нямала супрацоўнікаў Акадэміі навук Беларусі: акадэмік АНБ А.Р.Мартыненка, члены-карэспандэнты АНБ М.М.Аляхновіч, А.А.Богуш, А.С.Рубанаў, К.М.Салаўёў, Л.М.Тамільчык і інш.

Знамянальныя старонкі ў гісторыю Белдзяржуніверсітэта, універсітэцкай фізічнай адукацыі і навукі назаўсёды ўпісаны яго шматгадовым (1957–1972 гг.) рэктарам, членам Прэзідыума АН БССР (1957–1973 гг.) А.Н.Сеўчанкам. Значны ўклад у гэтую гісторыю зрабілі бліжэйшыя вучні і паплечнікі Антона Нічыпаравіча — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, акадэмік АН БССР Л.В.Валадзько, дэкан (1962–1963 гг.) фізічнага факультэта, прарэктар БДУ (1966–1978 гг.) і І.П.Зяцькоў, які пазней займаў гэтыя ж пасады. Нямала папрацавалі на карысць развіцця вышэйшай універсітэцкай адукацыі і фізічнай навукі ў БДУ Л.І.Кісялеўскі, які з 1983 па 1988 г. з'яўляўся рэктарам БДУ, прарэктары БДУ С.С.Шушкевіч і П.Д.Кухарчык, а таксама Э.М.Шпілеўскі, В.А.Гайсёнак, якія ажыццяўлялі кіраўніцтва фізічным факультэтам БДУ, і цяперашні яго дэкан А.П.Клішчанка, дэканы (у розны час) радыёфізічнага факультэта А.А.Лабуда, А.М.Шырокаў, С.Р.Мулярчык, выхаванцы ІФ АН БССР, загадчыкі кафедры агульнай фізікі А.І.Саржэўскі і В.У.Грузінскі.

Нельга не адзначыць, што на пасаду міністра адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь вылучаліся былыя выпускнікі фізічнага факультэта БДУ — прафесар В.А.Гайсёнак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, член-карэспандэнт АНБ М.І.Дзямчук (былы намеснік прэм'ер-міністра РБ, цяпер рэктар Беларускай політэхнічнай акадэміі) і цяперашні міністр прафесар В.І.Стражаў (які свае кандыдацкую і доктарскую дысертацыі падрыхтаваў і абараніў, працуючы ў Інстытуце фізікі АНБ). Дарэчы, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, член-карэспандэнт АНБ С.С.Шушкевіч, былы прарэктар і загадчык кафедры ядзернай фізікі БДУ (які пачынаў сваю навуковую дзейнасць у ІФ АНБ) выбіраўся, як вядома, Старшынёй Вярхоўнага Савета РБ. Выпускнік БДУ, прарэктар Брэстскага педагогічнага ўніверсітэта У.А.Плецохоў, абраны старшынёй камісіі па навукі, адукацыі і культуры Вярхоўнага Савета РБ цяперашняга складу. На пасаду старшыні Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў у 1966 г. прызначаны выпускнік БДУ, загадчык лабараторыі аптычнай галаграфіі ІФ АНБ, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, член-карэспандэнт АНБ А.С.Рубанаў.

Інтэнсіўнае развіццё навуковых даследаванняў на фізічным факультэце Белдзяржуніверсітэта падрыхтавала, у сваю чаргу, умовы для ўтварэння на яго базе самастойных навукова-даследчых падраздзяленняў і ўстаноў па фізіцы. Яшчэ ў 1971 г. пры БДУ быў адкрыты Навукова-даследчы інстытут прыкладных фізічных праблем, якому ў 1978 г. было прысвоена імя яго стваральніка і першага дырэктара (1972–1978 гг.) А.Н.Сеўчанкі. (З 1978 г. кіраўніцтва гэтым інстытутам ажыццяўляе лаўрэат Дзяржаўных прэмій БССР і СССР акадэмік АНБ А.Ф.Чарняўскі.) У 1987 г. пачаў сваю дзейнасць Навукова-даследчы інстытут ядзерных праблем пры БДУ (дырэктар У.Р.Барышэўскі, сааўтар двух зарэгістра-

ваных навуковых адкрыццяў). У 1993 г. з гэтага інстытута выдзеліўся ў якасці самастойнай навукова-даследчай установы Нацыянальны цэнтр па фізіцы часціц і высокіх энергій пры БДУ (дырэктар М.М.Шумейка, Паўнамоцны прадстаўнік Урада Рэспублікі Беларусь пры Аб'яднаным інстытуце ядзерных даследаванняў у Дубне). Акрамя кіраўнікоў гэтых устаноў тут выраслі і працуюць дактары навук, вядомыя беларускія фізікі: Я.С.Варапай, Б.Б.Віленчыц, Ф.Ф.Камароў, М.А.Ксенафонтаў, В.М.Ламака, А.А.Мінько, А.П.Новікаў, В.В.Равінскі, А.С.Рудніцкі, У.А.Саечнікаў, Д.С.Умрэйка, М.П.Цвірко, А.Д.Цітоў, А.М.Ціханенка, А.П.Хапалюк, С.Ц.Заўтрак, В.В.Ціхаміраў і інш.

На рахунку фізічнага факультэта і названых навукова-даследчых устаноў пры БДУ значная колькасць выдатных дасягненняў у галіне оптыкі і спектраскапіі, лазернай фізікі і фізікі плазмы, фізікі цвёрдага цела і паўправаднікоў, электронікі і інфарматыкі, радыёфізікі, прыборабудавання, ядзернай фізікі і оптыкі, фізікі элементарных часціц і высокіх энергій (гл. [3]).

Інтэнсіўныя навуковыя даследаванні пры актыўнай падтрымцы АН БССР разгарнуліся таксама на фізічных кафедрах Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф.Скарыны. У гэтым вырашальная заслуга выхаванца БДУ, былога загадчыка лабараторыі крышталёоптыкі ІФ АН БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР, акадэміка АНБ Б.В.Бокуця, які з 1973 па 1992 г. працаваў на пасадзе рэктара Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Значны ўклад у развіццё фізічнай навукі ў рэспубліцы ўносяць шматлікія кафедры фізічнага профілю ўсіх іншых буйных вышэйшых устаноў Беларусі: Беларускай політэхнічнай акадэміі, Гродзенскага, Брэсцкага і Полацкага, Беларускага агра-тэхнічнага, Мінскага педагагічнага, тэхналагічнага, інфарматыкі, радыёфізікі і электронікі ўніверсітэтаў, Мінскага медыцынскага, Гомельскага політэхнічнага, Магілёўскага і Мазырскага педагагічных інстытутаў (у большасці з якіх таксама працуюць шматлікія выпускнікі БДУ, былыя супрацоўнікі або аспіранты Інстытута фізікі АНБ, напрыклад: С.С.Ануфрык, А.І.Вайцянюкоў, М.А.Гусак, Л.М.Ківач, Г.С.Круглік, С.І.Круглоў, А.А.Куцак, М.С.Пятроў, А.П.Рабушка, М.М.Параўцоў, У.Т.Томін).

Фізічны (фізіка-матэматычны) факультэт БДУ мае падставы ганарыцца шматлікімі сваімі выхаванцамі, вядомымі вучонымі-фізікамі, якія працавалі або працуюць за межамі нашай рэспублікі. Пeralічыць іх усіх тут няма ніякай магчымасці. Нагадаем толькі акадэміка Л.А.Арцымовіча, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай працы, на працягу шэрагу гадоў акадэміка-сакратара Аддзялення агульнай фізікі і астраноміі АН СССР, стваральніка і кіраўніка першых навукова-тэхнічных праграм па кіруемаму тэрма-ядзернаму сінтэзу. Можна назваць таксама М.А.Русаківіча, дырэктара Лабараторыі ядзерных праблем — старэйшай лабараторыі Аб'яднанага інстытута ядзерных даследаванняў (Дубна) і Я.Ц.Янушкоўскага, капітана другога рангу, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР.

Фронт навуковых даследаванняў па фізіцы ў Рэспубліцы Беларусь незвычайна шырокі і разнастайны. Ён уключае акадэмічную навуку, навуку вышэйшых навучальных устаноў і менш вядомую нам — галіновую. Зразумела, што даць нават кароткую характарыстыку ўсіх тых навуковых напрамкаў, якія прадстаўлены цяпер у нашай рэспубліцы, раскажаць аб важнейшых навуковых дасягненнях і выніках, атрыманых беларускімі фізікамі, немагчыма.

Таму, дзеля ілюстрацыі абмяжуемся пералікам, у першую чаргу, прыарытэтных напрамкаў фундаментальных даследаванняў Рэспублікі Беларусь у галіне фізікі, якія нядаўна па прапанове Акадэміі навук Беларусі былі вызначаны ўрадам нашай краіны на бліжэйшую будучыню: 1. Оптыка і спектраскапія. Даследаванне будовы і ўласцівасцей рэчыва пры дапамозе спектральнага і люмінесцэнтнага аналізу. 2. Лазерная фізіка. Праблемы генерацыі і выкарыстання лазернага выпраменьвання. 3. Фізіка элементарных часціц і атамных ядраў. Тэорыя фундаментальных узаемадзеянняў. 4. Фізіка плазмы і плазменных тэхналогій. 5. Опта- і мікраэлектроніка і апрацоўка інфармацыі. 6. Фізіка цвёрдага цела. Асновы стварэння новых матэрыялаў з асаблівымі электрычнымі, магнітнымі, аптычнымі і фізіка-механічнымі ўласцівасцямі. 7. Радыёфізіка. Генерацыя радыёхваляў, іх распаўсюджванне, прыём і апрацоўка. Па кожнаму з гэтых напрамкаў працавалі канкрэтныя рэспубліканскія комплексныя праграмы фундаментальных даследаванняў (1996–2000 гг.), навуковымі каардынатарамі, старшынямі адпаведных навуковых саветаў якіх прызначаны адпаведна М.А.Барысевич, П.А.Апанасевич, А.А.Богуш, В.С.Буракоў, В.А.Піліпovich (цяперашнія і ранейшыя супрацоўнікі ІФ АНБ), а таксама члены-карэспандэнты АНБ М.М.Аляхновіч і П.Д.Кухарчык — усе выпускнікі БДУ.

Са сказанага відаць, што на працягу ўсяго трэцяга, вырашальнага, этапу ў развіцці фізічнай навукі ў нашай рэспубліцы асаблівую ролю адыграў Інстытут фізікі АН БССР. Гэтая навукова-даследчая ўстанова, 80% навуковых супрацоўнікаў якой — выпускнікі БДУ, заслугуе, на наш погляд, дадатковага разгляду.

Інстытут фізікі імя Б.І.Сцяпанава Акадэміі навук Беларусі. У складзе створанага ў 1955 г. Інстытута фізікі і матэматыкі АН БССР першапачаткова былі тры лабараторыі

чыста фізічнага профілю: агульнай і малекулярнай спектраскапіі (загадчык Б.І.Сцяпанаў), люмінесцэнцыі і фотахіміі (А.Н.Сеўчанка) і тэарэтычнай фізікі (Ф.І.Фёдарэў). Некалькі пазней (1956, 1957 г.) былі створаны лабараторыі фізікі інфрачырвоных выпраменьванняў (М.А.Барысевіч) і высокатэмпературнай аптыкі (М.А.Ельшэвіч).

Цяпер жа, на пачатак 1996 г., у складзе Інстытута фізікі імя Б.І.Сцяпанава АНБ дзейнічае 20 лабараторый, а ў Інстытуце малекулярнай і атамнай фізікі АНБ — 11. Яны аб'яднаны ў навуковыя саветы па адпаведных праблемах: "Лазерная фізіка" (старшыня савета П.А.Апанасевіч), "Фізічная аптыка" (А.П.Іваноў), "Ядзерная фізіка" (А.А.Богуш), "Спектраскапія і люмінесцэнцыя" (К.М.Салаўёў) і "Фізіка плазмы" (Л.Я.Мінько).

Сярод загадчыкаў лабараторый ІФ АНБ і ІМАФ АНБ (гэтыя два інстытуты мы разглядаем тут як адзінае цэлае) падаўляючую большасць (27 з 31) складаюць былыя выпускнікі БДУ: В.А.Арловіч, Л.М.Арлоў, М.А.Барысевіч, А.А.Богуш, В.С.Буракоў, А.П.Вайтовіч, В.М.Грузінскі, В.П.Грыбкоўскі, Б.М.Джагараў, Р.Г.Жбанкоў, М.С.Казак, С.Я.Клін, Г.П.Леднева, Л.Я.Мінько, А.С.Рубанаў, А.М.Рубінаў, Э.А.Рудак, К.М.Салаўёў, А.М.Самсон, В.М.Снапко, Л.М.Тамільчык, В.А.Таўкачоў, Ю.В.Хадыка, У.В. Чуракоў, У.Д.Шымановіч, А.А.Янкоўскі і кіраўнік самастойнай навукова-даследчай групы В.І.Архіпенка.

Супрацоўнікамі і былымі аспірантамі Інстытута фізікі АНБ за 40 гадоў яго існавання абаронена каля 100 доктарскіх дысртацый (тут была падрыхтавана прыкладна палавіна ўсіх дактароў навук — фізікаў, якія працавалі або працуюць на Беларусі) і больш за 500 кандыдацкіх дысртацый.

З ліку дактароў навук, выпускнікоў БДУ, цяперашніх і былых супрацоўнікаў Інстытута фізікі АНБ, былі абраны: 1 акадэмік АН СССР (РАН) (М.А.Барысевіч), 12 акадэмікаў (П.А.Апанасевіч, М.А.Барысевіч, Б.Б.Бойка, Б.В.Бокуць, В.С.Буракоў, А.М.Ганчарэнка, Г.П.Гурыновіч, Л.І.Кісялеўскі, У.А.Піліповіч, А.М. Рубінаў, А.Н.Сеўчанка, Ф.І.Фёдарэў) і 9 членаў-карэспандэнтаў (А.А.Богуш, А.П.Вайтовіч, В.П.Грыбкоўскі, А.С.Рубанаў, К.М.Салаўёў, В.А.Таўкачоў, Л.М.Тамільчык, В.Д.Ткачоў, С.С.Шушкевіч) Акадэміі навук Беларусі.

Пэралькі важнейшых вынікаў навуковых даследаванняў, якія былі атрыманы супрацоўнікамі Інстытута фізікі АНБ за 40 гадоў яго дзейнасці, быў змешчаны ў апублікаваным нядаўна юбілейным дакладзе дырэктара ІФ АНБ П.А.Апанасевіча [5] і таму тут не прыводзіцца. Дастаткова сказаць, што былі прысуджаны 2 Ленінскія прэміі (М.А.Ельшэвіч, М.А.Барысевіч, В.У.Грузінскі, В.А.Таўкачоў), 7 Дзяржаўных прэмій СССР (Б.І.Сцяпанаў, А.М.Рубінаў, В.А.Мастоўнікаў, М.А.Барысевіч, В.Р.Верашчагін, Ф.І.Фёдарэў, Б.І.Сцяпанаў, П.А. Апанасевіч, А.С.Рубанаў, Я.В.Івакін, К.М. Салаўёў, Б.В.Бокуць, Л.І.Кісялеўскі, Б.І. Бяляеў), 10 Дзяржаўных прэмій Беларусі (Ф.І.Фёдарэў, Б.І.Сцяпанаў, В.П.Грыбкоўскі, А.С.Рубанаў, А.М.Самсон, В.С.Буракоў, Л.І.Кісялеўскі, Л.Я.Мінько, В.У.Снапко, У.Д.Шымановіч, П.А.Апанасевіч, Г.П.Гурыновіч, К.М.Салаўёў, А.М.Ганчарэнка, В.А.Карпенка, У.П.Радзько, А.А.Богуш, Л.Р.Мароз, Б.Б.Бойка, М.С.Пятроў, М.А.Ельшэвіч, Л.Я.Мінько, В.К.Ганчароў, Г.С.Раманаў, Ю.А.Станкевіч, А.М. Чумакоў, Л.Р.Пікулік, А.М.Рубінаў, Б.А.Бушук), 1 прэмія Савета Міністраў СССР (С.А.Бацішча) і шэраг разнастайных прэмій маладым вучоным.

На рахунку Інстытута фізікі АНБ тры зарэгістраваныя навуковыя адкрыцці (Ф.І.Фёдарэў, дыплом № 233 ад 30.04.1986 г.; М.А.Барысевіч, дыплом № 186 ад 8.12.1978 г.; В.А.Лапіна, дыплом № 397 ад 28.03.1991 г.).

Да ліку лепшых неабходна таксама аднесці навуковыя дасягненні дактароў навук, выпускнікоў БДУ: К.С.Адзержыкі, С.Л.Ашчэпкава, А.П.Блахіна, С.В.Гапоненкі, Я.У.Доктарава, Г.А.Залескай, Р.Г.Запарожчанкі, Э.І.Зянькевіча, В.П.Кабашнікава, В.К.Кананенкі, Л.А.Катомцавай, Ф.У.Карпушкі, В.І.Куўшынава, У.І.Лебедзева, Н.А.Лойкі, А.Р.Маханька, А.П.Прышывалкі, К.Р.Прэджкі, М.М.Рагаўцова, У.С.Рубанава, В.А.Савы, Я.І.Сагана, В.А.Северыкава, Г.М.Сінякова, Б.А. Соцкара, Г.Б.Таўстарожава, А.В.Філіпава, А.Р.Хаткевіча, А.П.Шкадарэвіча і інш.

Такім чынам, сёння правамерна гаварыць аб тым, і гэта галоўнае, што ў Рэспубліцы Беларусь за кароткі гістарычны тэрмін былі створаны і дзейнічаюць цяпер буйныя навуковыя школы ў галіне аптыкі, спектраскапіі, лазернай фізікі, фізікі плазмы, тэарэтычнай фізікі і фізікі элементарных часціц, у іншых напрамках сучаснай фізічнай навукі. Стваральнікамі гэтых школ з'яўляюцца, у першую чаргу, знакамітыя беларускія вучоныя-фізікі: Мікалай Аляксандравіч Барысевіч (цяперашні Ганаровы прэзідэнт АНБ), Антон Нічыпаравіч Сеўчанка, Барыс Іванавіч Сцяпанаў, Фёдар Іванавіч Фёдарэў — Героі Сацыялістычнай Працы, Міхаіл Аляксандравіч Ельшэвіч.

У сваім вельмі кароткім і схематычным нарысе-даведцы па гісторыі развіцця фізічнай навукі і адкачыў на Беларусі аўтар імкнуўся аддаць, наколькі гэта было магчыма, належнае тварцам гэтай гісторыі і, перш за ўсё, тым яе першапраходцам, каго, на вялікі жаль, ужо няма з намі.

Гэтую сціпую працу аўтар прысвячае светлай памяці свайго незабыўнага настаўніка Фёдара Іванавіча Фёдарова. 19 чэрвеня 1996 г. яму споўнілася 65 гадоў.

Аўтар выказвае шчырую падзяку ўсім тым, хто аказаў істотную дапамогу ў працэсе працы над гэтым артыкулам і пры падрыхтоўцы яго да друку. Ён таксама просіць праба-чэння ў не названых у тэксце фізікаў Беларусі.

Робота падтрымана Міжнароднай сорасаўскай праграмай адукацыі ў галіне даклад-ных навук.

ВУЧОНЫЯ-ФІЗІКІ — ВЫПУСКНІКІ БДУ

Дактары навук і прафесары

Адзерыха Казімір Серафімавіч (1938–1989)
Арцымовіч Леў Андрэевіч (1909–1973)
Бокуць Барыс Васільевіч (1926–1993)
Валадзько Леанід Вікенцьевіч (1928–1978)
Гурыновіч Георгій Паўлавіч (1933–1994)
Кісялеўскі Леанід Іванавіч (1927–1994)
Некрашэвіч Ілья Рыгоравіч (1905–1993)

Рубанаў Уладзімір Сяргеевіч (1938–1980)
Саржэўскі Аляксандр Іванавіч (1930–1983)
Сеўчанка Антон Нічыпаравіч (1903–1978)
Соцкі Барыс Аляксандравіч (1930–1995)
Ткачоў Валянцін Дзмітрыевіч (1939–1985)
Фёдарэў Фёдар Іванавіч (1911–1994)
Фішар Іосіф Залманаўіч (1921–1995)

Аляхновіч М.М.
Анішчык В.М.
Ануфрык С.С.
Апанасевіч П.А.
Апанасовіч У.У.
Арловіч В.А.
Арлоў Л.М.
Архіпенка В.І.
Ашчэпкаў С.А.
Барздоў Р.М.
Барысевіч М.А.
Барысэўскі У.Р.
Богуш А.А.
Бойка Б.Б.
Блахін А.П.
Буракоў В.С.
Бушук Б.А.
Бяляеў Б.І.
Вайтовіч А.П.
Вайцянкоў А.І.
Варапай Я.С.
Віленчыч Б.Б.
Гайсёнак В.А.
Ганчароў В.К.
Ганчарэнка А.М.
Гапоненка С.В.
Гарбацэвіч А.К.
Грузінскі В.У.
Грыбкоўскі В.П.
Гулакоў І.Р.

Гулліс І.М.
Гусак М.А.
Данількевіч М.І.
Джагараў Б.М.
Дзямчук М.І.
Доктараў Я.У.
Жбанкоў Р.Г.
Жукоўскі Л.У.
Зайцаў К.М.
Залеская Г.А.
Запарожчанка Р.Г.
Заўтрак С.Ц.
Зянькевіч Э.І.
Кабашнікаў В.П.
Казак М.С.
Камароў Л.І.
Камароў Ф.Ф.
Камяк А.І.
Кананенка В.К.
Карпенка В.А.
Карпушка Ф.І.
Катомцава Л.А.
Ківач Л.М.
Кілін С.І.
Клішчанка А.П.
Круглік Г.С.
Круглоў С.І.
Ксенафонтаў М.А.
Куўшынаў В.І.
Куцак А.А.

Кухарчык П.Д.
Ламака В.М.
Лебедзеў У.І.
Лойка Н.А.
Маханёк А.Р.
Мінкевіч А.В.
Мінько А.А.
Мінько Л.Я.
Мулярчык С.Р.
Новікаў А.П.
Патрын А.А.
Пікулік Л.Р.
Піліповіч У.А.
Плецохоў У.А.
Прэдка К.Р.
Прышывалка А.П.
Пятроў М.С.
Рабушка А.П.
Равінскі В.В.
Рагаўцоў М.М.
Рубанаў А.С.
Рубінаў А.М.
Рудак Э.А.
Рудніцкі А.С.
Русаківіч М.А.
Сава В.А.
Сагун Я.І.
Саечнікаў У.А.
Салаўёў К.М.
Самсон А.М.

Северыкаў В.А.
Сінякоў Г.М.
Снапко В.М.
Стражаў В.І.
Тамільчык Л.М.
Таўкачоў В.А.
Таўстарожаў Г.Б.
Томін У.І.
Умрэйка Д.С.
Феранчук І.Д.
Філіпаў В.У.
Фядотаў А.К.
Хапалюк А.П.
Хадыка Ю.В.
Хаткевіч А.Р.
Цвірко М.П.
Цітоў А.Д.
Ціхаміраў В.В.
Ціханенка А.М.
Чаранкевіч С.М.
Чуракоў У.В.
Шапялёвіч В.Р.
Шкадарэвіч А.П.
Шумейка М.М.
Шушкевіч С.С.
Шымановіч У.Д.
Шышкіна Т.В.
Янкоўскі А.А.
Янушкоўскі Я.Ц.

Кандыдаты навук, дацэнты і асістэнты

Балабаеў Д.А.
Бацішча С.А.
Данэйка І.К.
Зяцькоў І.П.

Карых Я.Д.
Лабуда А.А.
Леднева Г.П.
Мароз Л.Р.

Раманаў Г.С.
Станкевіч Ю.А.
Стэльмах У.Ф.
Тамільчык М.П.

Шапіра І.П.
Шпілеўскі Э.М.
Чумакоў А.М.

1. Храмов Ю.А. Физики: Биограф. справ. М., 1983.
2. Богуш А.А. Фізіка і фізікі Беларусі. Справы і людзі Інстытута фізікі імя Б.І.Сцяпанава ІФ АНБ. Мн., 1995. (Прэпрынт № 703).
3. Справаздача аб дзейнасці Акадэміі навук Беларусі ў 1995 годзе. Мн., 1996.
4. Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У.І.Леніна. Мн., 1991.
5. Апанасевіч П.А. Інстытуту фізікі імя Б.І.Сцяпанава 40 лет / ІФ АНБ. Мн., 1995. (Прэпрынт № 702).

УДК 51(09)

А.А. ГУСАК, Р.І. ТЫШКЕВИЧ, Н.І. ЮРЧУК

ИЗ ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ МАТЕМАТИКИ В БЕЛОРУССКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В Беларуси научные исследования и подготовка научных и педагогических кадров в области математики начинались в Белорусском государственном университете (открыт